

MUSTAFA LUTFİ el-MANFALÛTÎ'NİN *el-YETİM* ADLI HİKÂYESİNİN MELANKOLİK UNSURLAR ÇERÇEVESİNDE TAHLİLİ

Emine DİREKLER*

Öz

XIX. yüzyılda insanlığın tanık olduğu savaşlar, hastalıklar ve diğer toplumsal travmalar toplumun ruh halini olumsuz yönde etkileyerek insanları umutsuzluğa sevk etmiştir. İnsanlığın içine düştüğü karamsarlık ve umutsuzluk hali edebiyata da konu olmuş, edebiyatçılar kaleme aldıkları eserlerle toplumun içinde olduğu duruma ayna tutmuşlardır. Önce Fransa'da ortaya çıkan, daha sonra tüm dünyaya yayılan romantik ekolü benimseyen yazarlar, insanlığın içinde bulunduğu sıkıntıları ele alarak ezilen, acı çeken, umutsuz insanlara eserlerinde yer vermeye başlamışlardır.

Doğu'nun Batı'ya açılan penceresi olarak kabul edilen Mısır'da da edebiyatçılar, tüm dünyada hızla yayılan romantik ekolü tanıyarak etkilenmişler ve Mısır halkının içinde bulunduğu ruh halini anlatan eserler kaleme almışlardır. Modern Arap edebiyatında romantik akımın öncülerinden kabul edilen Mustafa Lutfi el-Manfalûti kaleme aldığı hikâyelerde sıradan insanların yaşamlarına odaklanarak, toplumun alt kesimlerindeki insanların hayatlarını, yaşadıkları zorlukları ve acıları anlatmaktadır.

Makalenin konusunu teşkil eden el-Yetim adlı hikâyede, genç bir delikanlının anne ve babasının vefatından sonra amcasının evine giderek orada amcasının kızıyla birlikte geçirdiği tatlı çocukluk günleri anlatılmaktadır. Yılların geçmesiyle amcasının kızına âşık olması ve aşkını itiraf etme cesareti gösteremeden sevdiği kızın başka bir erkekle evlendirileceğini duymasıyla yaşadığı üzüntü sonucu amcasının evinini kimseye haber vermeden terk edip uzaklara kaçışı anlatılmaktadır. Bireyin duygularına yer veren, özellikle kavuşulamayan sevgilinin sıkça anlatıldığı romantik ekol etkisiyle kaleme alınan bu eser dönemin bazı toplumsal problemlerine de ışık tutmaktadır. el-Manfalûti, 1915 yılında yayımlanan el-'Abarât isimli hikâye koleksiyonunda yer alan el-Yetim adlı hikâyede melankoli sembolünü etkili bir şekilde kullanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: melankoli, romantik, ekol, toplumsal, sorun

* Dr. Öğretim Görevlisi, Ankara Üniversitesi, eminedirekler@gmail.com
Orcid: [0000-0002-0987-8528](https://orcid.org/0000-0002-0987-8528)
DOI: [10.53440/bad.1493351](https://doi.org/10.53440/bad.1493351)

Makale Türü: Araştırma Makalesi

(Makale Gönderim Tarihi: 31.05.2024-Makale Kabul Tarihi: 24.06.2024)

Atıf Bilgisi: Direkler, E. (2024). Mustafa Lutfi El-Manfalûti'nin *El-Yetim* Adlı Hikâyesinin Melankolik Unsurlar Çerçevesinde Tahlili. *Bingöl Araştırmaları Dergisi* (20), s. 31-61.

**ANALYSIS OF MUSTAFA LUTFI al-MANFALUTI'S STORY al-YETİM
WITHIN THE FRAMEWORK OF MELANCHOLIC ELEMENTS**

Abstract

The wars, diseases and other social traumas that humanity witnessed in the 19th century negatively affected the mood of the society and led people to despair. The state of pessimism and despair that humanity fell into was also the subject of literature, and literary writers began to hold a mirror to the social structure of the period with their works. The romantic school, which emerged first in France and then spread all over the world, began to include oppressed, suffering and hopeless people in their works by addressing the troubles of humanity.

In Egypt, which is considered to be the window of the East to the West, literary figures have written works describing the state of mind of the people in the face of the problems experienced in Egypt as a result of being influenced by the romantic school that spread rapidly in the West. Mustafa Lutfi al-Manfaluti, who is considered one of the pioneers of the romantic movement in modern Arabic literature, focuses on the lives of ordinary people in his stories and describes the difficulties and sufferings of the people in the lower segments of society.

The story al-Yatim, which is the subject of this article, tells the story of a young man who, as a result of the hopeless love he fell into, severed all ties with his family and the people around him and fled away without informing anyone. This work, written under the influence of the romantic school, which includes the emotions of the individual, especially the unrequited lover, sheds light on some of the social problems of the period. al-Manfaluti uses the symbol of melancholy effectively in the story al-Yatim, which is included in the story collection titled al-Abarat published in 1915.

Key Words: Melancholy, romantic, school, social, problem

Çalışmanın Amacı

el-Manfalûtî'nin *el-Yetîm* adlı hikâyesi, melankoli ve Romantik ekolün etkilerini yansıtan önemli bir edebî eser olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışma, hikâyede yer alan melankolik unsurları ve karakterlerin duygusal durumlarını analiz ederek, yazarın üslubunu ve dönemin sosyolojik yapısını anlamamıza katkı sağlayacaktır. Ayrıca, melankolinin bireyler üzerindeki etkilerini ve ötekileştirmenin sonuçlarını sosyolojik ve psikolojik perspektiflerden ele alarak, Mısır'ın o dönemdeki toplumsal yapısı hakkında önemli değerlendirmelerde bulunmamıza imkân tanıyacaktır. Bu bağlamda, çalışma, Romantik ekolün edebiyat üzerindeki etkilerini ve melankolinin edebî eserlerdeki yansımalarını anlamak için önemli bir kaynak olacaktır.

Bu çalışmanın bir diğer amacı, Mustafa Lutfî el-Manfalûtî'nin bazı toplumsal sorunları ve bu sorunlar karşısında insanların tutumlarını anlatırken, dönemin sosyolojik yapısına nasıl ayna tuttuğunu göstermektir. Bu bağlamda, Mısır halkının karşı karşıya kaldığı sosyal ve siyasî buhranların bireylerin yaşamlarına nasıl etki ettiğini değerlendirmektir. el-Manfalûtî'nin eserlerinde, özellikle *el-Yetîm* adlı hikâyesinde, toplumsal sorunların ve bu sorunların yarattığı kederli atmosferin bireysel yaşamlara yansımaları ele alınmaktadır. Özellikle genç karakterlerin yaşadığı zorluklar ve bu zorluklar karşısında hissettikleri ötekileştirilme ve yalnızlık, Mısır toplumundaki genel kederli atmosferin bireysel yaşamlara yansımalarının bir göstergesidir. Yazarın Romantik ekol etkisiyle toplumsal sorunları okuyucuya aktarış biçimine dikkati çekmek bu çalışmanın kaleme alınmasındaki amaçlardan biridir.

Çalışmada Kullanılan Yöntem

Bu çalışma, Mustafa Lutfî el-Manfalûtî'nin “*el-Yetîm*” adlı hikâyesinde yer alan melankolik unsurları ve Romantik ekolün yazarın üslubu üzerindeki etkisini incelemek amacıyla aşağıdaki yöntem ve tekniklerle değerlendirilmiştir.

1. Nitel Araştırma Yöntemleri

Metin Analizi: el-Manfalûtî'nin *el-Yetîm* hikâyesi detaylı bir metin analizi ile incelenerek hikâyede kullanılan dil, betimlemeler, karakterlerin duygusal durumu ve melankolik unsurların nasıl yansıtıldığı ortaya konmaktadır.

İçerik Analizi: Hikâyede öne çıkan temalar, semboller ve motifler belirlenerek bunların melankoli ile ilişkisi analiz edilmektedir. Romantik ekolün özellikleri, hikâyedeki melankolik unsurlar üzerinden değerlendirilerek yazarın üslubu üzerindeki etkileri incelenmektedir.

2. Sosyal ve Tarihsel Bağlam Analizi

Tarihsel Bağlam: Mısır'ın 19. ve 20. yüzyıldaki sosyal ve siyasî durumu üzerine araştırmalar yapılarak, bu dönemin melankolik atmosferinin hikâyeye nasıl yansdığı incelenmektedir.

Sosyolojik İnceleme: el-Manfalûtî'nin hikâyelerinde yer alan toplumsal sorunlar ve bu sorunların bireyler üzerindeki etkileri sosyolojik bir perspektifle ele alınarak ötekileştirme, yalnızlaşma ve melankolik ruh halinin nasıl işlendiği açıkça gösterilmektedir.

3. Karakter İncelemesi

Hikâyede yer alan ana karakterlerin psikolojik ve duygusal durumları detaylı bir şekilde analiz edilerek bu karakterlerin karşılaştıkları sorunlar, bu sorunlarla başa çıkma yöntemleri ve melankolik ruh hali üzerindeki etkileri ortaya konmaktadır.

4. Eleştirel Teori ve Psikolojik Yaklaşımlar

Eleştirel Teori: Hikâyede yer alan toplumsal eleştiriler ve melankolik unsurlar, eleştirel teori perspektifinden analiz edilerek hikâyenin toplumsal yapıya ve bireylerin sosyal konumlarına dair eleştirilerini daha iyi anlamamıza yardımcı olması sağlanmaktadır.

Psikolojik Yaklaşım: Melankoli ve ötekileştirme kavramları, psikolojik teori ve kavramlar çerçevesinde ele alınarak karakterlerin melankolik ruh hallerinin psikolojik nedenlerini ve bu hallerin hikâyeye nasıl yansığını açıkça belirtilmektedir.

İçten ve dıştan yaklaşım metodlarıyla yapılan bu hikâyeye incelemesinde, olayın geçtiği zaman, o zamanın sosyal ve kültürel değerleri, hikâyenin özeti, hikâyede yer alan karakterlerin özellikleri, olay örgüsü ve hikâyeyi oluşturan melankolik unsurlar dikkatle incelenmiştir. Zaman ve mekân özellikleri tespit edilerek melankolik unsurlar doğrultusunda melankolik özellikler gösteren mekânların değerlendirilmesi yapılmıştır. Yazarın etkilendiği Romantik ekol hakkında genel bilgiler verildikten sonra bu ekolün Arap edebiyatına kazandırdıkları tespit edilerek makale belirtilmiştir.

GİRİŞ

Romantik ekol, Fransız İhtilali'nin etkileri sonucunda XIX. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'da Klasik ekole bir tepki sonucu doğmuştur. Tepkinin asıl sebebi sadece seçkinlerin hayatını konu edinen ve sanatçının özgürlüğünü kısıtlayan kuralcılığa son vererek sıradan insanın duygu ve düşüncelerinin edebiyatta yer almasını sağlamaktır. *"Klasisizmin sanatçıyı zorlayan kuralcılığı, sanatsal açıdan Romantizmin doğuşunu hazırlayan önemli etkenlerden biridir. Klasisizm, nasıl mutlak monarşi döneminin eseri ise romantizm de tam bunun zıddı durumundaki hürriyet, eşitlik, demokrasi arzularının eseridir"* (Çetişli, 2017, s. 76). Romantik ekol, bu kısıtlamalara bir tepki olarak, bireysel duygulara ve doğaya vurgu yaparak ortaya çıkmıştır. *"Bireyin duygu ve hayallerini ön planda tutan, doğadaki ve toplumdaki karşıtlıkları, çelişkileri yansıtmayı, kişileri toplumsal çevreleriyle vermeyi amaç edinen bir edebiyat akımıdır"* (Çotuksöken, 1992, s. 155).

Romantik akım Fransa'da ilk kez Victor Hugo tarafından 1827 yılında kaleme alınan *Cromwell* adlı eserin önsözünde anlatılarak, okuyucu edebiyat alanında daha önce hiç görmediği birçok yenilik ile tanıştırılmıştır. Hugo'nun ortaya koyduğu yeni anlayışın, sıradan insanın duygu ve düşüncelerine yer verdiğini gören okuyucu önce şaşırılmış olsa da bir süre sonra beğenisini dile getirmiştir. Okurun ilk anda şaşkınlık yaşama sebebi yıllardır sadece seçkinlerin hayatını ele alan anlayışın değişerek yerine sıradan insanın edebî eserlere konu olmasıdır. *"Hugo, seçkinlerin hayatını konu edinen, klasik akıma bir tepki olarak kaleme aldığı Cromwell adlı eserin önsözünde romantik ekolün ilkelerini açıklamaktadır"* (Nutku, 1983, s. 42).

Victor Hugo'nun *Cromwell* adlı eserinin dört bölümden oluşan önsözü romantik ekolün ilkelerini dile getiren bir bildiri değeri taşımaktadır. Bu bölümlerde yazar, sanatta olması gereken özgürlüğe dair görüşlerini detaylı bir şekilde açıklamaktadır. Hugo, *"Edebî eserin doğadan, gerçekten ve kendisi de doğa ve gerçek olan ilhamdan öğüt alması gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre, sanat, doğanın ve gerçeğin bir yansıması olmalı, aynı zamanda da sanatsal yaratıcılık ve ilhamın doğal bir ürünü olarak ortaya çıkmalıdır. Bu bağlamda Hugo, sanatta özgürlüğün önemini ve sanatın, doğa ve gerçeklikten bağımsız olamayacağını savunmaktadır. Bu görüşleriyle Hugo, romantik akımın temel prensiplerinden biri olan doğallık ve ilhamın önceliğini dile getirmektedir"* (Hugo, 2001, s.12).

Hugo, sanatta kuralların ve modellerin katı bir şekilde izlenmesi gerektiğini savunan düşüncelere karşı çıkmıştır. Ona göre, yansıma hiçbir zaman ışığın

yerini tutamaz; yani, sanatçının özgün yaratıcılığı ve ilhamı, geçmişin katı kurallarının ve taklitçiliğinin ötesine geçmelidir. Hugo, antik dönem sanatçıların örnek almanın doğruluğunu sorgulayarak o dönemde sanatın henüz çocukluk aşamasında olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, Hugo'nun sanat anlayışı yaratıcı, yenilikçi ve özgürlükten ibarettir. Sanatın temel özelliği olarak yaratıcılığı vurgulayarak geçmişin kısıtlayıcı etkilerinden kurtulması gerektiğini savunmaktadır. Sanatçının özgün fikirlerini ve duygularını özgürce ifade etmesi, sanatın gelişimi için elzemdir. Sanatta sıradanlık ve taklitçilik sanatın doğasına aykırı olduğu için Hugo bireyselliği, duygusal derinliği ve doğa ile insan arasındaki bağlantıya önem vermektedir. Sanatın geleneksel normlardan bağımsız olarak, özgürce ve yaratıcı bir şekilde icra edilmesi gerektiğine inanmaktadır. Hugo'nun sanatta özgürlük ve yaratıcılığı savunan bu görüşleri, Romantik dönemin düşünsel altyapısını şekillendiren önemli ilkelere aittir.

Victor Hugo'nun öncülüğünde Fransa'da ortaya çıkan romantik ekol hızla yayılarak hem Batı hem de Doğu dünyasında edebî eserlerin yapısında köklü değişimler meydana getirmiştir. Fransızların Mısır'da hayatın pek çok alanında etkili oldukları gibi edebiyatta da büyük etkileri olmuş ve bu etkilermeler sonucunda Arap edebiyatında köklü değişimler meydana gelmiştir. *“Fransız romantiklerinin önde gelen edebiyatçılarından Victor Hugo, Voltairre, Lamartine, Jean Jack Rousseau ve Montesquieu tarafından yazılmış eserler okunarak bu eserlerden bazıları Arapçaya çevrilmiştir. Arapçaya çevrilen bu eserleri okuyan Mısırlı edebiyatçılar eserlerinde hem biçimsel hem de içerik açısından büyük değişimleri meydana getirmişlerdir”* (Direkler, 2018, s. 41).

Romantizmin, ferdin duygularını ve içgüdülerini ön plana çıkararak onları yücelttiği bilinen bir gerçektir. Ancak, Romantik ekol her ülkede farklı şekillerde tezahür ettiği için kesin bir tanımını yapmak mümkün değildir. *“Çünkü romantik düşüncenin yayılımı her ülkede farklılık göstermektedir. Batı dünyasında yaşanan buhranlar, iç savaşlar, bunalımlar ve millî görüş gibi unsurlar, her ülkede aynı biçimde başlayıp ilerlememiştir. Her ülke, benzer olaylar karşısında kendi millî kimliği, siyasi ve tarihî koşulları ile kendi hedefleri doğrultusunda tepkiler vermiştir”* (Kefeli, 2017, s. 62).

Mısır'ın içinde bulunduğu siyasî durum da Romantik ekolün kabul görmesinin ve hızla yayılmasının sebeplerinin başında gelmektedir. 1919 Devrimi'nin anayasal düzen, özgürlükler, toplumsal ve siyasal beklentiler açısından istenen sonuçları verememesi, Mısır toplumunda hayal kırıklığı, bıkkınlık ve umutsuzluğa yol açmıştır. *“Romantizm, insanın saf fitratı ve geleceği inşa edeceğine inanarak sanatı taklitten kurtarıp özgürlüğe kavuşturmayı*

hedeflemiştir. Bu, roman sanatının doğuşu ve yükselişi için bir fırsat yaratmıştır” (Allen, 1982, s. 46). Romantik ekolün duygusallık anlayışında genellikle hüznün ve melankoli hâkimdir. Toplumun içinde bulunduğu zor durumu gören ve bunu okuyucuya aktarmak isteyen romantik yazarların hassas kişilikleri nedeniyle hüznü oldukları görülmektedir. Mısır’da Romantik ekolün önemli temsilcilerinden biri de Mustafa Lütfî el-Manfalûtî olarak kabul edilmektedir el-Manfalûtî, Romantik ekolün ilkelerini benimseyerek hikâyelerinde sıradan insanların duygu, düşünce ve hüznlerine yer vermiştir. Okuyucu onun eserlerinde kendi hayatına bir ayna tutulduğunu görmüş ve bu da daha geniş kitleler tarafından beğeni görmesini sağlamıştır.

“Mısırlı yazarlar içinde el-Manfalûtî kadar başarılı eserler veren bir başka edebiyatçı bilmiyorum. Özellikle gençler onun eserlerine coşkulu bir şekilde yönelerek eserlerinden bazı bölümleri ezberlemişlerdir. O Birinci Dünya Savaşı sonrasında gelen döneme adını vermiş usta bir yazardır (Kettânî, 1993: 115).

Modern Arap edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Necîb Mahfûz da el-Manfalûtî’nin Arap edebiyatında önemli bir yeri olduğunu şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Çağımızın edebiyatçısı olan el-Manfalûtî’nin eserlerini okur ve ağlardık. Edebiyatı sevmeme neden olan ilk yazar el-Manfalûtî’dir. Eserlerindeki hüznü üslubu ile hem kendi döneminde hem de sonraki dönemlerde yetişen kuşaklar üzerinde etkili olmuştur” (Cibrîl, 1992, s. 62).

el-Manfalûtî, hikâyelerinde sıradan insanların hayatını ele alarak neredeyse tüm hikâyelerinde kullandığı melankolik unsurlarla döneminin sosyal ve kültürel özelliklerine dikkat çekmektedir. Edebî eserlerde melankolik unsurların yer alması 19. yüzyılda ortaya çıkan savaşlar ve hastalıklar sebebiyle insanlığın birçok acı olaya tanıklık etmiş olması ile ilgilidir. Yazar, eserlerinde 19. yüzyılda insanlığın karşı karşıya kaldığı kederlerin bir sentezini yaparak dönemin toplum yapısına ayna tutmaktadır. Bu yüzden ezilen, acı çeken insanlar onun hikâyelerinin başkahramanı olmuşlardır. Sekiz kısa hikâyeden oluşan *el-‘Abarât* adlı eserin ilk hikâyesi küçük yaşta anne ve babasını kaybedip amcasının evinde yaşamak zorunda kalan bir çocuğun hayatını ele alan *el-Yetîm* adlı hikâyedir. Bu eserde aynı evde beraber büyüdüğü kuzenine âşık olan ve bu aşkı asla dile getiremeden yengesi tarafından evden kovulan genç bir erkeğin hüznü hikâyesi anlatılmaktadır. Karamsarlığın ve kederin ön plana çıktığı bu hikâyede, iki gencin birbirine olan hislerini itiraf etmeye cesaret edememişleri ve kendilerini yalnızlığa mahkûm etmelerinin ardından ölüme doğru sürüklenişleri anlatılmaktadır.

1.Melankoli Nedir?

İnsanlık tarihinde çağlar boyu edebî eserlere konu olan melankolinin, dünya edebiyatını etkisine alan Romantik akımla birlikte on dokuzuncu yüzyılda zirve yaptığı bilinen bir gerçektir. Melankoli kelimesinin anlamı TDK Sözlüğünde hüznün, kara sevda” (<http://www.tdk.gov.tr>, 24.06.2024) şeklinde verilmektedir.

Aşırı karamsarlık, keder ve derin bir üzüntü hali olarak bilinen melankoli, bireyin iç dünyasında yaşadığı yoğun duygusal acı ve anlaşılammaya duygusu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu ruh hali, kişinin günlük yaşamında gerekli aktiviteleri yerine getirmesini engelleyerek zaman zaman bireyi intihara sürükleyebilecek kadar derin bir umutsuzluk içermektedir. Tarih boyunca farklı disiplinler tarafından araştırılan melankoli, hem bireysel hem de kültürel bağlamda hastalıklı bir psikolojik durumla ilişkilendirilmektedir.

Melankolinin birçok tanımı yapılmış olup bu tanımlardan bazıları şu şekildedir:

İbni Sîna melankolinin tanımını şu şekilde yapmaktadır:

“Melankolinin ortaya çıkış belirtileri, insanı titreten derin korku, olumsuz fikirlerle kapılmak, sürekli derin bir keder içinde olma, engellenemeyen yalnızlık hissi ve yalnız kalma isteği, gerçekleşme ihtimali olan ya da olmayan musibetler için kaygı duymaktır” (İbni Sîna, 2007, s.28).

İbni Sîna *“Melankolinin Teşhisi ve Tedavisi”* başlıklı makalesinde şunları söylemektedir:

“Düşünce ve zanlar tabii mecrasından saparak korku ve çaresizliğe dönüşür ve buna malenkolia denir. Sevdavî mizaç kişiye egemen olup beyindeki hayat merkezini içerden sarmayı başararak karanlık etkisiyle onu korkuya sevk eder, yalnızlık ve endişe kaynağı oluşturur. Beyni mesken tutan sevda, ağırlıklı olarak kalpten neşet eder ve tedavisinde hem kalp hem beyin dikkate alınmalıdır. Eğer sevdavî mizaç beden bütünü istila ederse bu madde bütün bedene yayılır ve verem riskini artırır” (İbn Sîna, 2007: s.29).

İbni Sîna, *“Melankolinin erkeklerde daha çok görüldüğünü ancak kadınlarda görülen melankolinin daha şiddetli seyrettiğini ifade etmektedir. Eserinde mevsimlerin fizyolojik olarak kan basıncını da etkilediğini”* belirtmektedir (İbn-i Sina, 2007, s.25).

Muhittin Eliaçık *Fuzûlî'nin Sıhhat u Maraz'ında Ahlât-ı Erba'anın İşlenişi ve Bir Tıp Eseri Terceme-i Hulâsa-i Tıbb ile Mukayesesi* başlıklı makalesinde

insan vücudunda bulunan dört sıvıdan bahsederek bu sıvıların insan psikolojisi üzerindeki etkisini şöyle anlatmaktadır:

“Ahlât-ı erba’a, Antik Çağ’da ve Orta Çağ’da insanın biyolojik, ahlâkî (ahlaki) ve psikolojik fonksiyonlarını etkilediği kabul edilen, insan bedenindeki dört sıvı maddeye verilen addır. Bu dört sıvının (kan, safrâ, sevdâ, balgam) dengede olmasıyla sağlık, bozulmasıyla da hastalık ortaya çıkmaktadır” (Eliaçık, 2010, s. 134).

Osmanlı döneminde kara sevdaya tutulma ve ardından gelen melankolik olma durumuna *malihulya* denilmektedir. *Malihulya* vücudunda kara safra fazla bulunan insanların maruz kaldığı bir ruh hastalığını ifade etmektedir. İskender Pala konu ile ilgili kanaatini şu şekilde ifade etmektedir:

“Kalple ilgili rahatsızlıklar kalbin içinde bulunan ve süveyda adı verilen kara noktada ortaya çıkar. Bu yüzden kara sevdaya tutulmak halk arasında halen bir rahatsızlık olarak değerlendirilir” (Pala, 2018: 12).

Halk arasında sıkça kullanılan, kapkara anlamına gelen kara sevda karşılıksız aşka tutulan insanların vücudundaki sıvı dengesinin bozulmasıyla ortaya çıkan ruhsal bir sıkıntıyı anlatmaktadır. Psikanaliz biliminin kurucusu Sigmund Freud, melankolik bir insanda görülen bazı özellikleri şu şekilde açıklamaktadır:

“Melankoli sevilen bir şeyin kaybına verilen tepkidir. Melankoli durumunda depresif göstergeler sürekli devam ederken kişide benlik algısı azalmakta ve kişinin kendine zarar verdiği durumlar görülmektedir” (Freud,2006, s. 311). Melankolikler bu dünyada her türlü olumsuzluğun kendi başlarına geldiklerine inanmaktadırlar. Onların bu duygularını Freud şöyle açıklamaktadır: *“Melankolikler kendilerini daima haksızlığa uğramış ve incinmiş hissetmektedirler. Temelinde kaybedilmiş olana karşı isyanın zaman içerisinde melankolik çöküntüye dönmesi olasıdır”* (Freud, 2019, s.15).

Hipokrat, *Aforizmalar*’ında melankolinin tanımını şu şekilde yapmaktadır: *“Kaygı ve üzüntünün uzun sürdüğü durumlar melankoliktir. Melankolikler, çökmüş, umudunu kaybetmiş, kederli, haber almaktan kaçan, hasta ve halsiz görünen, az yemek yiyen, ışıktan ve insandan kaçan kimselerdir”* (Prigent, 2009, s.18).

Melankoli, tıptan psikolojiye ve edebiyata kadar çeşitli alanlarda tarih boyunca incelenmiş ve tartışılmış bir kavramdır. Bu ruh hali, karamsarlığın ve kederin ön plana çıktığı, bireyin “ıstırap” ve “anlaşılamama” duygusuna kapıldığı bir durumdur. Melankoli, bireyi intihara kadar sürükleyebilen ciddi bir buhran hâli olarak bilinir ve bu yönüyle tarih boyunca büyük ilgi görmüş-

tür. Melankolinin tıp ve psikoloji alanındaki çalışmaları, bu ruh halinin biyolojik ve psikolojik kökenlerini anlamaya yönelik olurken, edebiyat alanında ise melankoli, insan deneyiminin karmaşıklığını ve derinliğini yansıtan zengin bir tema olarak ele alınmıştır. Bu çok yönlü yaklaşım, melankolinin insan yaşamındaki yerini ve etkisini daha iyi kavramamızı sağlar. Melankoli duygusu *“bireyin fizyolojisini tehlikeli boyutlarda bozma kuvvetine sahip, psikolojisini yok etme seviyelerine kadar getirebilecek düzeyde gücü olan, genellikle de sonunda intihar ipini boğaza geçirecek, revolveri şakağa dayatacak, zehri sineye çektirecek kadar intihara meyillidir”* (Karakuş, 2009, s. 51).

Hugo, melankoliyi, Romantizmin manifestosu sayılan Cromwell'in Ön-sözünde yeniden yorumlayarak melankolinin çağdaş bir acı görünümünü alırken tatmini mümkün olmayan, kültürün neticesinde oluşan bir arzuya da dönüştüğünü söylemektedir. Kültürün genişliği ile hayatın insana sundukları asla birbirine denk düşmemektedir (Prigent, 2009: 97).

Melankolik mizaçlı kişiler sorunlarla yüzleşip çözmek yerine bu sorunlardan kaçmayı ve acılarla yaşamayı tercih ederler. *“Melankolik mizaçlı kişiler, iç dünyalarında sürekli bir şeylerin muhasebesini yaparlar. Zaman zaman çocukluklarına dönerek geçmişleri ile hesaplaşırlar. Kaybedilen değerler, yitirmişlik duygusu, kişilerde bezginlik, bıkkınlık, çaresizlik, umutsuzluk ve çözümsüzlük hâlini doğurur”* (Uslu, 2017, s. 60).

Ferdi melankoliye sürükleyen diğer bir etken olan ötekileşme, bireylerin kendilerini dışlanmış, anlaşılamamış ve toplumun geri kalanından farklı hissetmelerine yol açmaktadır. Bu durum, bireyde derin bir yalnızlık ve yabancılaşma hissi yaratarak kişiyi melankoliye sürüklemektedir. Melankoli, bireyin iç dünyasında yaşadığı çatışmaların ve toplum tarafından kabul edilmeme hissini bir yansıması sonucu ortaya çıkmaktadır. Ötekileştirme süreci, bireyin kendine olan güvenini zedeleyerek melankolik bir ruh haline bürünmesine sebep olabilmektedir. Ötekileştirmenin birey üzerindeki etkileri, yalnızca psikolojik düzeyde kalmamakta, aynı zamanda bireyin sosyal ilişkilerini, iş yaşamını ve genel yaşam kalitesini de olumsuz etkilemektedir. Melankoliye sürüklenen bireylerin, zamanla sosyal izolasyon, depresyon ve hatta ciddi zihinsel sağlık sorunları yaşadıkları görülmektedir. Bu nedenle, ötekileştirmenin bireysel ve toplumsal düzeyde ele alınması ve bu sorunun çözümüne yönelik stratejilerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Melankoli, hemen hemen her insanın yaşamının bir noktasında deneyimlediği bir duygu olma sebebiyle evrensel bir konu olma özelliği taşımaktadır. *“Modernizmin oluşturduğu gerek maddî gerekse manevî ortam bireylerde*

hüznü sürekli hâle getirerek melankoliyi doğurur. Modernizmin öne çıkardığı değerlerle birlikte manevî değerlere duyulan bağlılığın sarsılması sahipsizlik ve belirsizliği ortaya çıkarır. Bu durumun geçici olmaması, bir yaşam biçimi olarak benimsenmesi ise bireyleri melankoliye sürükleyen etkenlerin başında gelir” (Uslu, 2017, s. 351).

Teber’in, melankoliye dair şu değerlendirmesi “bir hayat tarzı, bir ruhsal durum, bir kişilik tipi” (Teber, 2004, s, 9) edebî eserlerde de kendini göstermektedir. Geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmeyi amaçlayan yazarlar romanlarında, melankolik özellik gösteren karakterlerle okuyucuların insana ait duygusal deneyimleri ve çatışmaları anlamalarını sağlamaktadır. Melankoli, varoluşsal sorgulamaların ve hayatın anlamını arayışın bir yansımasıdır. Bir dönem melankoli, yaratıcılığın birinci şartı olarak kabul edilmiştir. “Hiçbir melankolik tarafım olmadığına göre, önemli biri sayılmam mümkün değildir” anlayışı hâkim olmuştur” (Teber, 2009, s.10). Melankoliğin, ifade edilemez ve ulaşılamaz bir şeye duyduğu sürekli özlemde, yaratıcı olmanın işaretleri bulunmaktadır. Karakterlerin hayatın anlamını, ölümün kaçınılmazlığını ve insanın varoluşsal yalnızlığını sorgulamalarına fırsat vermekte kendi varoluşsal sorularını düşüncelerini teşvik etmektedir. Okuyucuların başkalarının duygusal acılarını ve kederlerini anlamalarına yardımcı olması yönüyle empati yeteneğini geliştirerek insanlara farklı perspektiflerden bakmayı öğretmektedir. Melankoli edebî eserlerde geniş bir duygusal ve düşünsel yelpazeyi keşfetmek için güçlü bir tema olarak kullanılarak insanın ruh halinin karmaşıklığı ve zenginliğini yansıtmaktadır. Melankolik unsurların hikâyede yer alması okuyucuda güçlü bir duygusal tepki uyandırması sebebiyle, sanatsal başarının temel ölçütü olarak görülmeye başlanmıştır.

2. el-Yetim Adlı Hikâyenin Özeti

Anne ve babasını küçük yaşta kaybeden bir erkek çocuğu kendisiyle aynı yaşta olan amcasının kızı ile amcasının himâyesinde büyür. Kuzeniyle evlerinin bahçesinde çeşitli oyunlar oynayarak geçirdiği çocukluk döneminin ardından beraberce okula gidip gelmeye başlarlar. Amcasının kendisine karşı şefkatli tutumu ve yeğenini kendi çocuğundan ayırt etmemesi babasını kaybetmiş olmasından kaynaklanan üzüntüsünü hafifleterek ona yalnızlığını unutturmuştur. Aradan yılların geçmesiyle iki kuzen birlikte büyüyerek ergenlik çağına ulaştıklarında amcası, kızı ile yeğeni arasına bazı mesafeler koyar ve artık eskisi gibi beraber vakit geçiremezler. Genç delikanlı en yakın arkadaşı ile arasına giren mesafenin sebebini anlamaya uğraşırken amcasının aniden vefatı ile üzüntüsü ikiye katlanır. Amcasının vefatından sonra

yengesinin kendisine olan tavrı aniden değişmeye başlar. Genç delikanlı artık o evde istenmediğini düşünerek amcasının kızına veda bile etmeden bir daha dönmek üzere gizlice evden ayrılır.

Zorluklarla geçen aylardan sonra yaşadığı sıkıntılar sebebiyle hastalanıp bir pansiyon odasında can çektiği esnada karşı komşusu onun durumunu görerek hizmetçisi ile birlikte gencin odasına gelir. Ateşler içinde yanan bu genci gördüğünde hemen bir doktor çağırarak onu muayene etmesini ister. Doktorun yazdığı reçetede ilaçları aldirarak gencin tedavisi ile yakından ilgilenmeye başlar. İlaçların tesiriyle genç kendine geldiğinde karşısında hiç tanımadığı bir adamı görünce çok şaşırır. Kısa bir süre içinde kendisiyle böylesine candan ilgilenen bu adamın kötü birisi olamayacağını düşünerek ona hayat hikâyesini anlatır ve vefatından sonra vasiyetini yerine getirmesini rica eder.

Genç delikanlı amcasının kızına olan aşkını asla dile getiremeden yıllarca acı ve keder içinde semtten semte dolaşp dururken bir gün çalan kapısını açtığında karşısında amcasının evinde hizmetçi olarak çalışan yaşlı kadını karşısında bulur. Yaşlı kadın aylardır kendisini aradığını, evi terk ettiği gündən beri amcasının kızının tek bir mutlu gün geçirmediğini ve zamanla hastalanarak yatağa düşüşünü şu şekilde anlatır:

“Benden mürekkep istedi ve ben de ona hemen istediğini götürdüm. O da sana bu görmüş olduğun mektubu yazdı. Sabah olur olmaz her yerde seni soruşturdum. Belki de seni ya da beni sana ulaştıracak birini görürüm diye gelip geçeni dikkatli bir şekilde gözledim. Güneş batıp akşam olunca gece vakti eve vardığımda bir ağıt duydum. Anladım ki emanet yerine ulaşmış, genç kız ruhunu Allah’a teslim etmişti. Güzelliğiyle dünyayı dolduran parlak gülün yapraklarından son yaprak da düşmüştü. Yavrusunu kaybeden annenin üzüldüğü gibi genç kızın ölümüne üzüldüm. Beni en çok üzen şey ise hayatının son saatlerinde seni görmek istemesiydi. Arzuları gerçekleşmeden ölüp gitmişti. Mektubu sana ulaştırmak benim için vazgeçilmez oldu ve seni bulana kadar sana ulaşabileceğim yolu aradım durdum” (Manfalûtî, 2013, s.18).

Genç, hizmetçinin cebinden gözyaşları içinde çıkardığı mektubu alıp açtığında amcasının kızının el yazısını hemen tanır. Hızlıca okumaya başlar ve mektupta şunlar yazılıdır:

“Vedalaşmadan beni bırakıp gittin. Ama ben seni bağışladım. Bana gelince ölümün kapısındaım. Yanıma gelip son bir defa benimle vedalaşırsan seni tamamen affederim” (Manfalûtî, 2013, s. 16).

Genç delikanlı mektubu okuduğunda amcasının kızının da kendisine âşık olduğunu ve tek kelime etmeden gizlice evi terk ettiği gündən beri yüzünün

hiç gülmediğini anladığı anda olduğu yere yığılıp kalır. Anlatıcı yazar olan karşı komşu pencereden onu görüp yardımına geldiğinde hayata veda etmesine sadece dakikalar kaldığını hisseden genç şu sözleri mırıldanır:

“Allah’ım, sen benim bu dünyada yardımcısı ve destekçisi olmayan bir garip olduğumu biliyorsun. Bu dünyada beni kendime getirecek hiçbir dünyevi varlığı olmayan bir fakirim. Hilesiz ve doğrulukla rızık kapısına yönelecek yolu bilmeyen zavıf ve bîçare acizim. Kalbime isabet eden bu darbe beni ezdi geçti. Son nefese saniyeler kaldı. Senin bana verdiğin bu cana el uzatıp kıymaya hayâ ederim. Sen ne zaman takdir edersen alırsın o canı. Ruhumu kerem evine intikal ettir. Senin evin ne güzel bir evdir. Senin yakınlığın ne güzel bir yakınlıktır” (Manfalûti, 2013, s. 18).

Genç delikanlı kendisine yardım eden bu adamın elini sıkıca tutarak ondan bu hayattaki son isteğini gerçekleştirip gerçekleştirmeyeceğini sorar. Ölüm vaktinin yaklaşmakta olduğunu hisseden genç, vasiyetinin dünyada kavuşmadığı amcasının kızının yanına defnedilmek olduğunu söyler. Komşu, zavallı genci amcasının kızının yanına mektupla birlikte defnedilmesini sağlayarak onun son isteğini yerine getirir. Hayatta iken kavuşamayan iki âşık öldükten sonra tek bir çatı altında kavuşurlar.

3. Hikâyede Geçen Karakterlerin Tanıtımı

el-Yetîm adlı hikâyenin şahıs kadrosu amca, yenge, amcanın kızı, amcanın hizmetçisi, gencin ölen babası, genç delikanlı, anlatıcı yazar, anlatıcı yazarın hizmetçisi ve doktor olmak üzere dokuz kişiden oluşmaktadır. Gencin anne ve babası önceden vefat ettiği için hikâyenin olay örgüsünde yer almamaktadırlar.

3. 1. Hikâyenin anlatıcısı: Hikâyede olup bitenleri anlatan anlatıcı yazar, çalışma odasının penceresinden baktığında öğrenci olduğunu zannettiği genç bir delikanlı görmüştür. Yazar, hikâyenin giriş ve gelişme bölümünde sadece gördüklerini anlatmış, fakat gelişme ve sonuç bölümünde ise hikâyede geçen olaylara bizzat dâhil olmuştur.

Genç delikanlının hasta olduğunu fark etmesiyle hizmetçisini alıp gencin evine hızlıca gitmiş ve onunla yakından ilgilenmiştir. Eve çağırıldığı doktor hastayı görür görmez durumunun ağır olduğunu anlamış ve gerekli ilaçları yazarak reçeteyi adama uzatmıştır. Adam, doktorun yazdığı ilaçları alarak gence içirmiş ve uzun bir süre onun başucunda kalarak kendine gelmesini beklemiştir. Genç kendine geldiğinde yanı başında duran hiç tanımadığı bu adamın iyi bir insan olduğunu hissetmiş ve ona son vasiyetini etmiştir. Anlatıcı yazarın çevresindeki insanlara zor zamanlarında yardımcı olan ve verdiği sözü tutan güvenilir biri olduğu görülmektedir. Yazar, ölmek üzere

olan gencin son isteğini de yerine getirerek görevini yapmanın verdiği bir iç huzuru ile hikâyeyi bitirmektedir.

3. 2. Genç delikanlı: Hikâyenin başkahramanı olan genç, küçük yaşta babasını kaybetmiş ve amcasının himayesinde yaşamaya başlamıştır. Amcasının merhametli tutumuyla babasızlığın acısını biraz da olsa unutabilmiştir. Fakat amcasının ölümünden sonra yengesinin hizmetçi aracılığı ile ona kızını yakında evlendireceğini ve kendisinin de kızına yakın bir yerde durmaması gerektiğini bildirmesi onu çok üzmüştür. Bu yüzden kimseyle vedalaşmadan, sadece elbiselerini ve kitaplarını alıp sessizce evden ayrılmış ve haftalarca tek başına ayakta durabilmenin mücadelesini vermiştir. Amcasının kızına karşı beslediği aşkı hiçbir zaman kimseye söyleyememiştir. Bir gün amcasının evindeki hizmetçinin ona getirdiği mektupla duyguları alt üst olmuş ve baygınlık geçirmiştir. Kendine gelmesinden kısa bir süre sonra anlatıcı yazara vasiyetini bildirmiş ve Allah'a yakarışlar içinde ruhunu teslim etmiştir. Genç huzur içinde ruhunu teslim ederek dünyada kavuşamadığı aşkıyla kabirde hiç ayrılmamak üzere bir araya gelmiştir. Gencin ölmek üzere iken Allah'a yakarmasından onun inançlı biri olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu yakarışında çok acı çekmesine rağmen intihar etmemesi tamamen Allah'a olan inancından kaynaklanmaktadır. Kendisi de Allah'ın verdiği canı sadece Allah'ın alabileceğini açıkça vurgulamaktadır.

Genç, fakir olduğu için âşık olduğu kızla evlenmesine asla izin verilmeyeceği zannıyla duygularını aktarmaya cesaret edemeyen, içine kapanık bir insandır. Aşkını asla dile getirememiş daha da kötüsü amcasının kızının da kendisine âşık olduğunu hiçbir zaman anlayamamış olmasıdır.

3. 3. Genç delikanlının anne ve babası: Kahramanın küçük yaşta kaybettiği anne ve babası ile ilgili hikâyede açık bir bilgi verilmemiştir.

3. 4. Amca: Hikâyede amca figürü koruyucu, otoriter, bilge ve karakterin yaşamına önemli bir etki yapabilme yetisine sahip olduğu için hikâyenin ilerleyişini etkileyen bir rol oynamaktadır. Amca, genellikle aile bağları, toplumsal normlar, miras veya güç dinamikleri gibi temaların işlendiği karakterler olarak karşımıza çıkar. Amca, yetim yeğeni için bir rehber ve koruyucu olarak toplumda yerini almaktadır. Bu rolde, amca genç karakterin büyüme sürecinde veya macerasında yardımcı olur.

Genç, babasının vefatından sonra, kendisine şefkatle davranan ve onu asla kendi evladından ayırmayan amcasının evinde yaşamaya başlamıştır. Genç, amcasının kendisine karşı şefkatli tutumunu şu şekilde anlatmaktadır:

“Babam beni altı yaşımdayken beş parasız, fakir bir şekilde bırakarak öldü. Bakımı amcam üstlendi. O, dünyadaki amcaların en hayırlısı, en cömerti ve en şefkatli ve merhametlisiydi. Daha önce küçük kızı dışında kimseye vermediği bir değeri vermişti bana. Kızı da ya benim yaşlarımda ya da biraz daha küçüktü benden. Onun yanı başında bir erkek kardeşi olduğunu görmesi sanki onu mutlu etmişti” (Manfalûti, 2013, s.12).

Babanın vefatından sonra çocuğun bakımını amcanın üstlenmesi, Arap toplumunda amca olmanın rolünü ön plana çıkarmaktadır.

3. 5. Amcakızı: Babasını kaybeden kuzeninin evlerine gelmesiyle aynı evde kardeş gibi büyümüşlerdir. Beraber oynamışlar, beraber okula gitmişler ve tüm zamanlarını beraber geçirmenin zevkini tatmışlardır. Ergenliğe girdikleri ilk anda genç kız tesettüre girmiş, amcasının oğluna bir mesafe koymuş ve okulu bırakıp evde eğitim almaya başlamıştır.

Gencin evi terk etmesinden sonra hissetmeye başladığı aşkı asla dile getiremeyen genç kız, bu gerçeği ancak ölmek üzere iken yazdığı bir mektupta ifade etmiştir. Burada Arap toplumunda kızların duygularını rahat bir şekilde dile getiremedikleri ve istemedikleri kişilerle evlendirildikleri görülmektedir. Tüm bunlar karşısında kızların itiraz etme cesareti bulamadıkları ve istemedikleri bir evlilik gerçekleştirerek mutsuz bir hayat yaşadıkları ya da duydukları üzüntü sonucunda hastalanarak öldükleri açıkça görülmektedir.

3. 6. Amcanın eşi: Hikâyede, amcanın hayatta olduğu süre zarfında eşi ile ilgili olumsuz kanaate varmamızı sağlayacak bir bilgi bulunmamaktadır. Yengenin tavrı kocasının ölümünden sonra değişmiş ve kızını evlendirme kararı aldığını ve artık aynı evde yaşamasının mümkün olmadığını genç delikanlıya bildirmişdir. Ergenlik çağına giren bu gençlerin aynı evde yan yana olmalarının doğru olmadığını bildirmesi Arap toplumunda çok normal bir tutumdur. Amcanın eşinin, kızının kuzenine âşık olduğundan haberdar olması durumunda onun nasıl bir tutum sergileyeceği tam olarak anlaşılmasa da denklik olmadığı gerekçesiyle evliliklerine rıza göstermeyeceği hissedilmektedir. Araplarda genç kızların evlenmek istedikleri kişileri kendi belirleme hakları olmadığı için ailelerinin tercihine boyun eğmek zorunda kaldıkları, yengenin tavrından da açıkça anlaşılmaktadır.

3.7. Amcanın hizmetçisi: Yıllarca amcanın evinde çalışan, dindar bir kadın olan hizmetçi amcanın vefatından bir süre sonra gencin yanına gelerek ona yengesinin kendisine gönderdiği mesajı iletmiştir. Kızının yakında evleneceğini ve kendisinin de artık ondan uzak durması gerektiğini ifade eden mesajını kibarca iletikten sonra sessizce odadan çıkmıştır.

Çalıştığı ev halkına son derece sadık bir insan olan bu yaşlı kadın, genç kızın ölmeden önce kuzenine yazdığı mektubu gence iletmek için büyük bir çaba harcamıştır. Genç kızın hastalanmasına çok üzülmüş ve onun yanı başından hiç ayrılmadan günlerce sabahlamıştır. Genç kızın vefat ettiğini öğrendiğinde ise adeta kendi evladını kaybetmiş gibi gözyaşlarına boğulmuştur.

3. 8. Anlatıcı yazarın hizmetçisi: Anlatıcı yazar gencin durumunu yakından görmek ve ona yardımcı olmak için evden çıktığında hizmetçisi de ona bir fenerle refakat ederek gencin evine beraber gitmişlerdir. Arap ailelerde evi çekip çeviren bir hizmetçinin yaygın bir adet olduğu, bu hikâyede de açıkça görülmektedir.

3. 9. Doktor: Anlatıcı yazar, hizmetçisi ile beraber gencin kaldığı odaya girdiğinde gencin ateşli humma geçirdiğini görerek hemen bir doktor çağırıştır. Doktor genci muayene ettikten sonra durumunun ağır olduğunu söyleyerek bazı ilaçlar yazmıştır.

4. Hikâyenin Olay Örgüsü

1. Yazarın, odasının penceresinden baktığında genci görmesi.
2. Uzun bir aradan sonra genci tekrar görmesi ve onun hastalandığını anlaması.
3. Gence yardım etmek için hizmetçisi ile beraber gencin evine giderek doktor çağırması.
4. Gencin başından geçenleri yazara anlatması.
5. Babasının ölümünden sonra amcasının evinde yaşaması.
6. Amcasının kızıyla beraber zaman geçirmeleri.
7. Amcasının aniden hastalanarak vefat etmesi.
8. Amcasının eşinin hizmetçi aracılığıyla kendisine ilettiği mesaj.
9. Gencin kimseye haber vermeden evden ayrılması.
10. Hizmetçinin onu arayıp bulması ve ona bir mektup getirmesi.
11. Gencin son vasiyetini yapması.
12. Yazarın vasiyeti yerine getirmesi

5. Hikâyede Yazarın Hayatından Yansımalar

XIX. yy. Mısırlı yazarlardan biri olan Mustafa Lütfî el-Manfalûtî'nin neredeyse tüm eserlerinde melankolik unsurların yer almasının önemli bir sebebi içinde yaşadığı toplumun ve dünyanın karşı karşıya kaldığı sorunlardır. Çünkü melankoli, bireyin toplum içinde yaşadığı hüznün aynaya yansıyan

görüntüsüdür. “Melankoli, özellikle toplumsal huzursuzluğun arttığı dönemlerde yaşanan güvensiz ortamlarda sık sık sözü edilmeye başlanan bir yaşam tarzı, bir ruhsal durum, bir kişilik tipidir” (Teber, 2009, s.9). Mısır’ın içinde bulunduğu siyasî istikrarsızlık ve sorunları çözmek için halkın Urabî Paşa etrafında toplanarak verdiği mücadele melankolik unsurlar içeren eserler kaleme almak için uygun bir zemin oluşturmaktaydı. Bu yüzden melankolik unsurlar içeren bir edebî eser, yazarının melankolik zihnini açığa çıkarması bakımından oldukça önemli ipuçları içermektedir. Yazarın derin bir üzüntü ve keder halini dile getirdiği eserde, okuyucunun onun melankolik yapısını kavraması ve resmetmesi mümkün olabilmektedir.

Okuyucu bir edebî eseri okurken yazarın hayatına ve ideolojisine dair bazı bilgileri ortaya çıkarabilmektedir. Yazarın eserini kaleme almadaki asıl amacının ne olduğunu onun oluşturduğu kurgu aracılığıyla okuyucu anlayabilmektedir. Bu yüzden yazar, okuyucusunun düşünce yapısında bir etki bırakabilmek için önce güçlü bir kahraman karakteri oluşturur ve onun vasıtasıyla kendi duygu ve düşüncelerini okuyucuya aktarmaktadır.

Mustafa Lutfi el-Manfalûti, eserlerinde toplumsal eleştiriler yaparken seçtiği kahramanlar üzerinden derinlemesine bir bakış açısı da sunmaktadır. Yazarın hikâyelerinde hemen hemen her zaman hüznün temaları hâkimdir; bu durum, içinde yaşadığı toplumun maddî ve manevî sorunlarla mücadele ettiği gerçeğinden kaynaklanmaktadır. el-Manfalûti’nin eserlerinde ele aldığı kahramanlar, genellikle hayatın dertlerini ve zorluklarını yaşayan, içsel çatışmalarla boğuşan karakterlerdir. Yazarın karamsar ve hüznü bir kişiliğe sahip olmasına neden olan sebeplerden biri, geçmişte Hidiv Abbas Hilmi’yi eleştiren bir şiiri nedeniyle altı ay hapis hâlinde kalmış olmasıdır. Bu süreçte yaşamış olduğu sıkıntılar, onun eserlerindeki melankolik tonun ve toplumsal eleştirilerinin derinliğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. el-Manfalûti, münzevî bir yaşam süren ve toplumun ezilen kesimlerine derin bir empatiyle yaklaşan bir yazardır. Eserlerinde, insanların yaşadığı acıları ve toplumsal adaletsizlikleri vurgulayarak, okuyucuya bu sorunların farkına varma ve onlarla empati kurma fırsatı sunmaktadır. Yazarın eserlerindeki hüznün, toplumun içinde bulunduğu zorlukları ve bireylerin bu zorluklarla baş etme çabalarını anlamamıza yardımcı olmaktadır. Yazarın seçtiği kahramanlar ve hikâyeleri, okuyucuya insanın iç dünyasındaki karmaşıklığı ve toplumsal adaletsizliklerin yarattığı acıyı derinlemesine düşündürme ve anlama fırsatı sunmaktadır. el-Manfalûti, el-*Aberât (Gözyaşları)* adlı eserinin girişinde sarf ettiği şu sözlerle hikâye yazmadaki birinci amacını şu şekilde dile getirmektedir.

“Dünyada umutsuz, yoksul ve zulme uğramış pek çok insan vardır. Benim gibi umutsuz bir insanın bu kötülükleri temizlemesi, ezilen ve zulme uğrayan insanları kurtarması mümkün değildir. Bir taziye ve teselli görevindeki bu gözyaşlarımdan başka onlara verebilecek bir şeyim yoktur” (el-Manfalûtî, 1995, s.3).

Şiddet gören kadınlar, fakirler ve zenginler arasındaki yaşam farkı, iftira-ya uğrayan insanlar yazarın eserlerinde ele aldığı temaların başında gelmektedir. Yazar tek başına bu sorunları çözenin mümkün olmadığını, ancak bu sorunları eserlerinde anlatarak toplumu bilinçlendirebileceğine inanmaktadır. Yazarın gerçek yaşamında takındığı tutumun aynı şekilde hikâyelerindeki karakterlere de yansdığı görülmektedir.

Yazar, küçük yaşlardan itibaren dinî eğitim almış ve hayatının sonuna kadar dindar bir insan olarak yaşamıştır. Yazarın hikâyelerindeki karakterler de dine sarıldıklarında kurtuluşa ererler ve dinden uzaklaşınca da uçuruma yuvarlanmaktadır.

el-Manfalûtî, hayatı boyunca siyasetle de ilgilenmiş ve doğru bildiklerini söylemekten asla çekinmemiştir. Bu yüzden zaman zaman görevinden alınarak bazı kitapları piyasadan kaldırılmış ve bazen de hapis cezasına çarptırılmıştır. *“Mücadele ile geçirdiği onurlu hayatı 48 yaşında iken son bulmuştur”* (Fahûrî, 1986: 221).

6. Hikâyeyi Oluşturan Melankolik Unsurlar

Karakterlerin melankolik halleri, onların iç dünyalarını, yaşadıkları duygusal zorlukları ve hayatın karmaşıklıklarını daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olmaktadır. Edebî eserlerde bu tema, okuyucunun karakterlerin duygusal durumlarını, yaşadıkları iç çatışmaları ve hayatın anlamını sorgulamasına olanak tanımaktadır.

Romantik yazarların ele aldığı konulardan biri olan kavuşulamayan aşk teması *el- Yetîm* adlı hikâyede de okurun karşısına çıkmaktadır. Hikâyede hâkim olan melankoli de romantizmin en belirgin özelliklerinden biridir. el-Manfalûtî'nin hikâyelerinde karakterler ya tamamen iyi özelliklere sahiptirler ya da tamamen kötüdürler. Karakterler arasında gerçek hayatta çok görülmeyen siyah ve beyaz zıtlığı vardır. Çoğu kere kahramanların hayatta karşılaştıkları acılar sebebiyle hastalanıp öldükleri görülmektedir. *“Bu kahramanlar yaşamları pahasına da olsa hayatlarına bizzat kendileri bir anlam vermeyi istemektedir. Bunu başaramadıkları zaman da her şeyden vazgeçip, kuşku, hayal kırıklığı ve kederle tamamen içine kapanmaktadırlar”* (Teber, 2009, s.14). el-Manfalûtî'nin hikâyelerinde kahramanların ruh hâlini ifade

eden kelime ve cümlelerle örülmüş melankolik bir atmosfer vardır. Yalnızlığın, hayal kırıklığının ve gerçeklerden kaçışın anlatıldığı *el-Yetim* adlı hikâyede Mısır'da yaşayan insan tipi ve toplumun özellikleri vasfedilmektedir. Hikâyede, hastalıklı bir ruh hali olan melankoli sanatsal bir ifade olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Hikâyeyi oluşturan, zaman, mekân ve kişi tercihi melankoli, bir bütünlük içinde ortaya konmaktadır.

Yazar, hikâyeye verdiği isimle okuyucuya daha ilk başta hikâyenin dramatik olayları konu edindiğini açıkça belirtmektedir. Hikâyenin başkahramanı olan genç küçük yaşta anne ve babasını kaybederek yetim kalmış ve dünya hayatında karşılaşılması mümkün olan acıların en büyüklerinden birini yaşamıştır.

Hikâyede melankoli ile birlikte ele alınan diğer bir kavramın melodram olduğu açıkça görülmektedir. Melodram, siyah-beyaz, doğru- yanlış, aydınlık- karanlık gibi zıt kavramların birlikte verildiği "*Dramın okur beklentisine denk düşecek bir şekilde klişelere ve abartılara yaslanarak yoğun duygusallığa evrilmesi*" (Tosun, 2008, s. 63) olarak tanımlanmaktadır.

Karakterlerin isimlerinin belirtilmemesi, hikâyenin anlamını, temasını ve okuyucuya iletmek istediği mesajı vurgulamak için kullanılan etkili bir yazım tekniğidir. Bu, hikâyenin derinliğini ve karmaşıklığını arttırarak okuyucunun hikâyeye dâhil olmasını sağlamaktadır. Bu, okurun kendini karakterlerle daha kolay özdeşleştirebilmesini ve hikâyenin daha geniş bir kitleye hitap etmesini sağlamaktadır. İsimlerin belirtilmemesi, okuyucunun karakterlerin fiziksel özelliklerinden veya adlarından ziyade, onların duyguları, düşünceleri ve eylemleri üzerine odaklanmasını sağlamaktadır.

el-Yetim adlı hikâye, Romantik ekolün özelliklerinden biri olan sıradan insanın duygularını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Yazar sıradan insana vurgu yapmak için hikâyede geçen hiçbir karakterin adını belirtmemiş, okurun dikkatini sadece onların yaşadığı olaylara ve bu olaylar karşısında verdikleri tepkilere yöneltmiştir. Çünkü bu hikâyede anlatılan tipler toplumda yaşayan ve sıkça karşılaşılan insanların birer simgesi durumundadır.

6. 1. Ölüm Teması

İnsanoğlunun hayatta karşılaştığı en büyük gerçeklerden biri olan ölüm, edebiyatta sıkça işlenen temalardan biridir. Bu tema, insanın doğasını, duygularını deneyimlerinin karmaşıklığını anlatmak için etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bireyin yaşadığı acı, umutsuzluk, çaresizlik durumunda ortaya çıkan ölme isteği, insanın yaşadığı iç çatışmaları, duygusal zorlukları

ve hayatla başa çıkmada karşılaştığı zorluklarla anlatılmaktadır. Edebiyatta ölüm, sadece fiziksel bir son değil, aynı zamanda psikolojik ve ruhsal bir dönüşüm ve hesaplaşma olarak da ele alınmaktadır.

el-Yetîm adlı hikâyede, genç çektiği tüm acılara rağmen intihar etmeyi asla düşünmemiş, Allah'ın canını alacağı anı sabır ve duayla beklemiştir. Batılı yazarların eserlerinde sıkça rastlanan intihar olaylarına Manfalûtî hikâyelerinde rastlamak mümkün değildir. Bunun sebebi onun, eserlerini kaleme alırken İslamî değerleri ön planda tutmasıdır. Genç ölmeden önce Allah'a şöyle yakarmaktadır:

“Senin bana verdiğin bu cana el uzatıp kıymaya hayâ ederim. Sen ne zaman takdir edersen alırsın o canı. Ruhumu kerem evine intikal ettir. Senin evin ne güzel bir evdir. Senin yakınlığın ne güzel bir yakınlıktır” (Manfalûtî, 2013, s. 18).

Bu ifadeler, genç karakterin içinde bulunduğu zor koşullara rağmen intiharı bir çıkış yolu olarak görmediğini, aksine hayatın zorluklarına karşı sabır ve dua ile mücadele ettiğini ortaya koymaktadır. Manfalûtî, eserlerinde İslamî değerleri ve inançları yansıtarak okuyucularına moral ve manevi bir perspektif sunmaktadır. İntiharın İslam'da yasaklanmış olması, yazarın karakterlerini bu tür bir çıkıştan uzak tutmasının temel nedenidir. Yazar bu şekilde İslamî değerlerin edebiyatta nasıl temsil edildiğini ve bu değerlerin karakterlerin davranış ve tutumlarını nasıl şekillendirdiğini anlatmaktadır. Manfalûtî'nin genç karakteri, hayatın zorluklarına rağmen Allah'a olan inancını ve bağlılığını koruyarak, okuyuculara dinî değerlerin ve sabrın önemini vurgulamaktadır.

Romantik ekolün temel özelliklerinden biri, bireysel duyguların ve içsel çatışmaların ön planda tutulmasıdır. Bu bağlamda, ölüm ve ölme isteği temaları, yazarlar tarafından insan ruhunun derinliklerini keşfetmek için kullanılmaktadır. Ölüm, bu tür eserlerde genellikle bir son değil, ruhsal bir birleşme veya kaçış yolu olarak tasvir edilmektedir. Sevilen kişiye kavuşma arzusu, karakterlerin melankolik ruh halinin bir yansımasıdır ve bu durum, edebî eserin duygusal yoğunluğunu artırmaktadır. Komşu, gence bir doktor çağırmak istediğini söylediğinde gencin verdiği cevap onun ölüme duyduğu özlemi açıkça dile getirmektedir:

“Ona bir doktora ihtiyacı olduğunu söyledim. Ona durumuna bakması için bir doktor çağırmama izin verip vermediğini sordum. Uzun bir süre iç geçirdikten sonra yaşlı gözlerle bana baktı. Hayatı ölüme tercih edenin mutlaka bir doktor isteyeceğini söyledi” (Manfalûtî, 2013, s. 13).

Sevdiği birini kaybeden karakterlerin, hayatta kalmakta zorlanmaları ve sevdikleri kişiye kavuşmak için ölümü arzulamaları yaygın bir motiftir.

Genç delikanlı, babasının vefatından sonra kendisini koruyan, kollayan ve daima ona şefkat gösteren amcasını da kaybedince ikinci kez yetim kaldığını hisseder.

Amcası vefat etmeden önce karısına, yeğenine iyi bir şekilde bakıp ona yardımcı olmasını şu şekilde vasiyet etmiştir:

“Ölüm artık bana geldi bu çocuğa benim bir baba olduğum gibi sen de ona bir anne ol. Benim ölümünden sonra bu çocuğun hayatında benim yokluğum dışında hiçbir değişiklik olmasın” (Manfalûtî, 2013, s. 13).

Geçmişte, kaybedilmiş şeylerin üzüntüsü ile hayata devam etmek zorunda kalan genç delikanlı karamsarlık girdabından çıkamamaktadır. Geçmişteki güzellikleri yeniden elde edemeyecek oluşu hissettiği acıyı ve hüznü arttırmaktadır. Hizmetçinin getirdiği mektubu okuyan genç, sevdiği kadının ölmek üzere olduğunun bilinciyle ondan son bir kez af dilemek için telaşla dışarı çıkması çektiği vicdan azabını göstermektedir. Hizmetçi gencin kolundan tutarak onun dışarı çıkmasını kısık ve titrek bir sesle şunları söyleyerek engelledi: *“Gitme artık kader tecelli etti”*(Manfalûtî, 2013, s.17).

Bu sözleri duyan genç, kalbi dışarı fırlayacakmış ve etrafında bulunan her şey hızla dönüyormuş gibi hissetmeye başlayarak yere yığılır. Babasının, amcasının ölümüne sabır gösteren genç sevgilinin ölümüne dayanamaz ve o da birkaç gün içinde vefat eder.

Vasiyet teması, hikâyede ilişkileri ve yaşamın anlamını derinlemesine keşfetmek için kullanılan etkili bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tema, okuyucuların düşüncelerini ve duygusal olarak etkilenmelerini sağlamaktadır.

Genç, kendisine yardım eden komşusundan son bir isteğini yerine getirmesini istediğinde, o da bu isteğini gerçekleştireceğine dair söz verir.

“Sonra kaçan birini yakalamaya uğraşan biri gibi eliyle başını tuttu. Zayıf bir sesle ‘Başımda öyle bir yangın var ki kalbim de eridikçe eriyor. Ben artık az vaktim kaldığını biliyorum. Bana, Allah’ın takdiri gerçekleşip öldüğüm zaman beni mektupla beraber onun yanına defnedeceğine söz verir misin? Ben de ona, tamam, ‘Allah sana selamet versin’, dedim. Genç, ‘artık huzur içinde öleceğim’ dedikten sonra vücudunda bir titreme meydana gelerek ruhu bedeninden ayrıldı”(Manfalûtî, 2013, s.18).

Komşu, gencin mektupla birlikte amcasının kızının yanına defnedilmesini sağlayarak görevini yerine getirir. Yaşarken amcasının kızının çağrısına karşılık veremeyen genç ölümünden sonra sevdiği kıza kavuşur. Anlatıcı yazar, iki gencin ölümden sonra kavuşmalarını şu şekilde anlatmaktadır:

“Böylece konağın havasının hayatlarında sığıdığı bu vefalı iki arkadaş aynı çatının altında bir araya geldiler ve mezar çukuru ölümlerinden sonra her ikisine de geniş ve ferah bir yer oldu” (Manfalûtî, 2013, s. 18).

İki sevgilinin aynı mezara gömülme teması, edebiyatta ve sanatta sıkça karşımıza çıkan romantik ve dramatik bir motif olarak ele alınabilir. Bu tema genellikle aşkın derinliğini, ölümlerle ayrılmaz bir bağla birleştirilerek işlenmektedir. İki sevgilinin aynı mezarda bir araya gelmesi, ölüm sonrası bile aşklarının bitmeyeceğine ve sonsuz bir birlikteliğe işaret etmektedir. Bu, aşkın ölümün bile aşamayacağı gücü ve derinliğini vurgulamaktadır.

6.2. Dışlanmışlık

Amcanın vefatından sonra hiçbir şey genç delikanlı için eskisi gibi olmamıştır. Yengesinin kendisine karşı tavrının değişmesiyle yıllarca yaşadığı bu evde tamamen bir yabancı haline gelir.

“Yas günleri hızla geçerken pek çok yüz gördüm, pek çok bakış gördüm. Daha önce böyle bir durum hiç başıma gelmemişti. İçime bir hüznün girdi ve bu evde bir yabancı gibi olmuştum. Bu dünyadan kovulmuş biri gibi olmuştum” (Manfalûtî, 2013, s.13).

Evden ayrılma kararını almasına neden olan son olay yengenin hizmetçi aracılığıyla kendisine gönderdiği şu haber olur:

“Sabah odamda otururken içeri hizmetçi kadın girdi. Utangaç ve çekingen bir şekilde bana baktı ve şöyle dedi: Hanımım kızını yakın bir zamanda evlendireceğini size söylememi emretti. Onlar için bu köşkte bir yer ayıracağımı ve kendisinin de bu konağın başka bir kısmından oda seçebileceğini söyledi. Sen de hiç ayrılmamış gibi burada yaşayacaksın. Bunları duyunca sanki bir ok saplanmıştı kalbime” (Manfalûtî, 2013, s.13).

Melankoliyi ortaya çıkaran sebeplerden biri insanın sevdikleri tarafından dışlanmasıdır. Genç de yengesi tarafından dışlandığını hissettiği an evi terk etme kararı alır.

6.3. Hastalık

Hastalık, bireyin yaşamındaki kırılma, ölümlerle yüzleşme, toplumla olan ilişkisi ve kişisel kimliği gibi birçok konuda etkili olmaktadır. Hastalık teması, edebiyatta insanın doğasını, insan ilişkilerini ve toplumun birey üzerindeki etkilerini anlatmak için kullanılmaktadır.

Hikâyenin başkahramanı sevdiklerinin hastalanması ile sınıandıktan sonra kendisi de hastalanarak vefat eder. Son saatlerinde çektiği fiziksel ve ruhsal acılar hikâyedeki melankolik atmosferi oluşturmaktadır. Gencin komşusu pencereden baktığında onun acı içinde kıvrandığını görerek hizmetçisi ile beraber yardıma gelir. Odaya girdiklerinde gencin ölmek üzere bir hasta olduğunu anlayarak ona şöyle der:

“Sen hasta mısın? Elini yavaşça kaldırarak alını üzerine koydu. Ben de elimi onun koyduğu yere koydum. Ateşler içinde yanıyordu ve humma hastalığı geçirdiğini hemen anladım. Sonra bakışlarımı gencin bedeni üzerinde gezdirdim. Bakanın açıkça görmediği bir hayal gibiydi, öyle zayıflamıştı ki vücudu derisi içinde dalgalanıyordu adeta” (Manfalûtî, 2013, s.10).

Komşu, gencin ateşler içinde yandığını görünce aceleyle tanıdığı bir doktoru eve çağırır. Doktor hastayı muayene ettikten sonra adamın kulağına şöyle fısıldar:

“Hastan ölmek üzere. Uzun mu yaşar kısa mı bilemem bunu ancak Allah bilir. Bir kenara oturarak hasta için eczaneden alınacak ilaçları yazdı” (Manfalûtî, 2013, s.11).

Romantik ekolde aşk acısı sonucu hastalanma teması, duygusal yoğunluğu ve insanın aşkın gücü karşısında yaşadığı derin etkileri vurgulayan önemli bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Romantik edebiyat, genellikle duyguları ve içsel dünyayı yoğun bir şekilde işlediği için, aşk acısının fiziksel sağlık üzerindeki etkilerini derinlemesine keşfetmektedir. Yazar, aşk acısının insan psikolojisi ve fiziksel sağlık üzerindeki karmaşıklığını anlamamıza yardımcı olurken, aynı zamanda aşkın insan yaşamındaki merkezi rolünü de vurgulamaktadır.

6. 4. Kaçış

Hikâyede kaçış teması, fiziksel veya psikolojik bir kaçışı, gerçek dünyanın zorluklarından uzaklaşmayı ifade etmektedir. Bu temanın altında yatan duygular genellikle melankoliktir. Çünkü kaçış, genellikle karakterin iç dünyasındaki hüznün, yalnızlık veya kayıp duygularından kaynaklanmaktadır.

Genç, karşılaştığı sorunlar karşısında ne yapacağını bilemez ve içinde bulunduğu hüznün hali ile kendini dış dünyaya tamamen kapatarak sadece kendi iç dünyasında yaşamaya başlar. Bunun neticesinde bulunduğu ortamı terk edip başka yerlere gitmekten başka bir çıkış yolu bulamaz. Mücadele edip amacına ulaşma gayreti yerine kaçmayı tercih eden genç, gittiği hiçbir yerde uzun süre duramayarak sürekli bir yerden başka bir yere gitmektedir.

Kaçış, melankolik unsurlardan biri olarak hikâyede yer almakta ve gencin bir alışkanlığı haline geldiği görülmektedir.

Yengesine olan kırgınlığı sonucunda hissettiği acı nedeniyle evden gizlice kaçışını şu sözlerle anlatmaktadır:

“Bu şekilde içinde bir süre mutlu olduğum bu evden Hz. Adem’in cennetten ayrılışı gibi perişan, şaşkın bir şekilde ayrıldım. İçimi dertler ve hüznler kapladı, kavuşması olmayan bir ayrılığı, engel olunamayacak bir fakirlik ve hiç kimsenin yardımını alamayacağı bir yalnızlık hissettim içimde” (Manfalûtî, 2013, s.14).

Yukarıda verilen ifade gencin duygusal travmasını, evden kaçışının ardındaki derin duygusal acıyı ve içsel çatışmalarını anlatan güçlü bir ifade biçimidir. Yazarın kullandığı metaforlar ve duygusal ifadeler, okuyucuya yazarın duygusal dünyasına ve yaşadığı içsel çalkantılara dair derin bir iç görü sunmaktadır. Bireyler bazen zorlayıcı gerçeklerle yüzleşmek yerine onlardan kaçmayı tercih edebilirler. Bu durum, kişinin kendi hatalarıyla, korkularıyla veya duygusal acılarıyla yüzleşmekten kaçınması şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Bu tema, karakterlerin içsel çatışmalarını, korkularını ve zorluklarını keşfetmemize yardımcı olurken, aynı zamanda insan psikolojisinin derinliklerine de ışık tutmaktadır.

Melankolik ruh halinde olan genç, içe kapanıklık, toplumsal düzene ayak uyduramamış, çevresiyle sağlıklı iletişim kuramayan ve kararsız olma özellikleri göstermektedir. Bu yüzden de etrafında bulunan insanlardan kaçarak iç dünyasına çekilmeyi ve kendi acılarını tek başına yaşamayı tercih etmektedir.

6. 5. Gece, Soğuk ve Karanlık

Romanda gece, karanlık ve soğuk hava gibi unsurlar genellikle melankolik bir atmosferi oluşturmak, karakterlerin duygusal durumlarını yansıtmak veya romanın tematik unsurlarını vurgulamak için kullanılmaktadır. Hikâyede acının ve yalnızlığın şiddetini anlatabilmek için yazar, gece ve karanlığı buz gibi soğuk bir karlı hava ile birleştirmektedir. Bu şekilde oluşturduğu atmosferle hedeflediği melankolik hali okuyucuya hissettirmektedir.

Romantik eserlerde melankoli unsuru olarak kullanılan gece, soğuk ve karanlık *el-Yetim* adlı hikâyede açıkça görülmektedir. Buz gibi soğuk hava, kasvet ve hüznü çağrıştırmak gencin yaşadığı duygularla birleşerek yazarın anlatım gücünü kuvvetlendirmektedir. Yazarın kullandığı zaman, mekân ve ortam özellikleri melankolik unsurlar içermekte, gence, soğuk bir kış gecesinde ateşli bir hastalıkla bilincini kaybettiren anlatıcı yazar, hasta gence

yardım etmek için odasına girdiğinde gördüğü manzara karşısında hissettiklerini şu şekilde anlatmaktadır:

“O gecenin karanlığında ve sessizliğinde içinde neredeyse hiç eşya bulunmayan soğuk bir odada zavallı, mutsuz yalnız genci görmek beni üzmüştü. Odada ne bir battaniye ne de bir ateş vardı. O daha dert ve sıkıntı çekecek bir yaşa gelmemişken yanında onu teselli edecek ve ona yardımcı olacak biri olmadan hayatın dertlerinden ve üzüntülerinden muzdaripti. Kendi kendime şöyle dedim: Bu soluk benizli görüntünün ardında gözyaşları arasında eriyen ve bedenini bir enkaz yığına çeviren çileli bir ruh olmalı” (Manfalûtî, 2013, s. 9).

Bu alıntı, melankoliyi derinlemesine hissettiren bir atmosfer sunarak içsel bir hüznle dolu bir tabloyu betimlemektedir. Metindeki soğuk ve boş odanın tasviri, gencin içsel ve fiziksel yoksunluğunu ve çaresizliğini vurgulamaktadır. Melankoli, bu bağlamda, gencin yaşadığı derin duygusal sıkıntıları ve yalnızlığı anlatırken belirgin bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Gencin hayatın zorluklarıyla başa çıkmakta yalnız olduğunu ve bu yalnızlığın onu derin bir üzüntüye sürüklediğini göstermektedir. “Zavallı, mutsuz yalnız genci görmek beni üzmüştü” ifadesi, yazarın empati duygusunu ve gencin içsel sıkıntılarını derinden hissettiğini ortaya koymaktadır. Odadaki yoksunluk ve çaresizlik atmosferi, gencin yaşadığı melankolik durumu daha da açığa çıkarmaktadır.

“O daha dert ve sıkıntı çekecek bir yaşa gelmemişken yanında onu teselli edecek ve ona yardımcı olacak biri olmadan hayatın dertlerinden ve üzüntülerinden muzdaripti” ifadesi, gencin korumasızlığını ve içsel çatışmalarını yansıtmaktadır. Bu durum, genç yaşta yaşanan derin duygusal sıkıntıların etkilerini ve kişinin bu durumla başa çıkmak için yetersiz olduğunu göstermektedir.

Gecenin, karanlıkla insanı çevreleyen tarafı, genç delikanlının hareketsizlik, çaresizlik durumlarını ortaya koyması yönüyle ele alınmıştır. Karanlık bir ortamda görme ve hareket etmek imkânsız bir hale geldiğinden kişi zorunlu bir hareketsizlikle baş başa kalmaktadır. Bu hareketsizlik sonucu melankolik, dış dünyadan koparak kendi iç dünyasında mücadele etmeye başlamaktadır.

6. 6. Gözyaşı

Gözyaşı teması, edebiyatta insan duygularının derinliğini, acıyı, sevinci, hüznü ve insan deneyiminin diğer yönlerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Gözyaşı, karakterlerin iç dünyalarını, duygusal durumlarını ve yaşadıkları deneyimleri vurgulayan güçlü bir sembol ve tema olarak karşımıza çıkar.

Gözyaşı teması, okuyucuya karakterlerin duygusal yolculuklarını, zorlukları ve başa çıkmaya çalıştıkları duygusal zorlukları daha derinlemesine anlama fırsatı sunar. Menfalûtî hikâyelerinin büyük bir kısmında görülen acı ve gözyaşı *el-Yetîm* adlı hikâyede de mevcuttur. Yengenin gencin başka bir evde yaşaması gerektiği haberini hizmetçi aracılığıyla iletmesinin ardından genç delikanlı gözyaşlarına boğulmuştur. “*Kendi kendime kalınca gözyaşlarım boşaldı ve âdeta sele döndü*” (Manfalûtî, 2013, s. 14).

Yazar, çalışma odasının penceresinden baktığında gördüğü gencin davranışlarını bir süre takip ettikten sonra onun kederli ve ruhsal sorunlarla baş etmek için çabaladığını ancak bunu başaramadığını anlamıştır.

“*Çoğu gece genci ağlarken ya da başını önüne eğmiş bir şekilde ya da başıyla göğsüne vururken ya da yatağında büzüşüp çocuğunu kaybeden bir annenin üzüntüsüyle inerken görüyordum. Bazen de odasında durmadan volta atarak duvarlara el sürüyordu. Dermanı tükendiğinde yüksek sesle hıçkırıklara boğularak kendini sandalyesine atıyordu. Bu manzaraları görünce onun için acı çekiyor ve onun için ağlıyordum*” (Manfalûtî, 2013, s.10).

Yazar, bir genç üzerinden melankolinin derinliklerine inen bir portre sunar. Metin, genç bireyin içsel çalkantılarını ve duygusal sıkıntılarını detaylı bir şekilde betimlerken, onun yaşadığı duygusal acı ve çaresizliği vurgulamaktadır. Gencin bu davranışları, iç huzursuzluklarını, kaygılarını ve derin duygusal acılarını dışa vurduğunu göstermektedir. Yazar, genç bireyin fiziksel ve duygusal zorluklarına karşı bir tür anlayış ve destek sunma isteğini ifade etmektedir.

Yazar, ortaokul ya da lise öğrencisi zannettiği bu gencin her zaman kederli olduğuna şahit olmakta ve bu yaşta ona bu kadar acı veren şeyin ne olduğu üzerinde düşünmektedir. Çünkü o, bu kadar acıya dayanabilecek olgunluğa henüz ulaşmamış genç bir delikanlıdır.

“*Genç başını kaldırıncaya kadar yerimde kaldım. Gözleri ağlamaktan ıslak bir durumdaydı. Üzerine eğildiği deftere gözyaşları akıyordu ve gözyaşları defterdeki yazıların bir kısmını silmiş ve mürekkep yayılarak yazılar birbirine karışmıştı*” (Manfalûtî, 2013, s. 9).

Gencin yaşadığı duygusal yoğunluğu ve bu yoğunluğun fiziksel yansımalarını derinlemesine anlatırken, insan psikolojisinin ve duygusal karmaşıklıkların anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Gözyaşı, edebiyatta melankolik bir unsur olarak, karakterlerin içsel acısını ve kırılma anlarını ifade eder. Mustafa Lutfî el-Manfalûtî'nin eserlerinde,

özellikle *el-Abarât* ve *el-Yetîm* hikâyesinde, gözyaşı sembolü, karakterlerin duygusal derinliklerini ve toplumsal sorunlarla olan ilişkilerini anlamak için önemli bir araçtır. Bu tür semboller, edebiyatın gücünü ve etkisini artırarak okuyucuların hikâyeye duygusal olarak bağlanmasını sağlamaktadır.

6. 7. Geçmişe Özlem

Geçmişe özlem teması, edebiyatta sıkça işlenen ve okuyucunun duygusal derinliklere inmesini sağlayan bir konudur. Bu tema, karakterlerin geçmişte yaşadıkları anıları, ilişkileri, mutlulukları veya acılarıyla kurdukları bağlantıyı ele alır. Edebî eserlerde bu tema, okuyucunun kendi geçmişiyile ve anısıyla kurduğu bağlantıyı da keşfetmesine olanak tanımaktadır.

Geçmişe özlem, melankolinin edebî eserlerde sıkça kullanılan ve derin duygusal yankılar uyandıran önemli unsurlarından biridir. Bu unsur, bireylerin geçmişte yaşadıkları anılara, deneyimlere ve kaybettikleri değerlere duydukları yoğun bir özlemle şekillenir. Edebiyatta geçmişe özlem, karakterlerin iç dünyalarını, pişmanlıklarını, kayıplarını ve zamanın geçişi karşısındaki çaresizliklerini yansıtmaktadır.

Genç, anne ve babasının vefatıyla kendisinin dünyanın en yalnız insanı olduğunu düşünürken amcasının evine geldikten sonra bu yalnızlık duygusu yerini huzura bırakır. Mutlu bir çocukluk devresi geçirdikten sonra amcanın vefatıyla sıkıntı ve keder içinde bir hayat sürmeye başlar. Genç geride kalan ve artık bir daha yaşayamayacağı mutlu çocukluk günlerine hasret duymaktadır. Genç, amcasının evinde geçen çocukluk günlerine olan özlemini şu şekilde ifade etmektedir:

“Benimle onun kalbi arasında ölüm dışında hiçbir şeyin koparamayacağı bir bağ oluşmuştu. Sadece onun yanındayken hayatın lezzetini alıyor, sadece onun gülümsemesinde mutluluğun ışığını görüyordum, onun yanında geçirdiğim saatleri dünyanın tüm lezzet ve mutluluklarına tercih ediyordum. Dertlerin ve sıkıntıların karanlığında yaşarken ben çocukluk günlerimizde her ikimizi de gölgelendiren ve içimize huzur veren mutluluk nurunu görebiliyorum şu anda. Ve yine o bahçede mutluluğumuza sahne olan ve bizi huzura erdiren mutluluk civıltılarını görmekteyim” (Manfalûti, 2013, s. 12).

Genç hayatı boyunca sadece çocukluk döneminde bir süre mutluluğu tatmış ve bu yüzden de çocukluk günlerine derin bir özlem duymaktadır. Amcasının evinde mutlu bir şekilde geçirdiği seneleri düşünerek o günleri idealleştirip yücelterek anlatmaktadır.

“Dertlerin ve sıkıntıların karanlığında yaşarken ben çocukluk günlerimizde her ikimizi de gölgelendiren ve içimize huzur veren mutluluk nurunu görebiliyorum şu anda. Ve yine o bahçede mutluluğumuza sahne olan ve bizi huzura erdiren mutluluk cıvıltılarını görmekteyim. Önünde suların parıldayarak aktığı, yemyeşil çimenler ve ağaç dalları ve rengârenk çiçekler bahçe hala gözümün önünde. Nehrin kenarında üzerine beraberce oturduğumuz taş oturacak ve kendimizi konuşmaya kaptırarak zamanın nasıl geçtiğini anlayamadığımız anlar. Çiçekleri topladığımız, kitap sayfalarını beraberce çevirdiğimiz anlar. Yaptığımız yarışta her bir turu bitirince gölgesine sığındığımız yemyeşil ağaçlar. Annelerinin kucağına atılan yavru kuşların hissettiği mutluluğu hissediyorduk beraber. Derenin kenarına sopalarla kazdığımız ve içini suyla doldurduğumuz çukur ve daha sonra kenarına oturarak içine kendimizin önceden atmış olduğu balıkları avlamamız. Ve her bir balık yakalayışımızda büyük bir zafer kazanmışız gibi mutlu olmamız” (Manfalûtî, 2013, s. 12).

Melankolik bir hikâyede mutlu anlar, genellikle karakterlerin geçici olarak yaşadığı umut, sevgi veya anlayış gibi duygusal zirveleri içerir. Örneğin, karakterler arasındaki samimi bir an, geçmişten gelen güzel bir anı hatırlama veya umut dolu bir gelecek hayali gibi unsurlar mutlu anlar olarak işlenebilmektedir. Bu anlar, okuyucuya karakterlerin iç dünyasındaki insanlık hallerini ve yaşadıkları acılar arasında bile umut arayışını göstermektedir.

İç dünyasında sürekli geçmişin muhasebesini yaparak çocukluk dönemi ne döndüğü ve geçmişi ile hesaplaştığı görülmektedir. Kaybedilen değerler ve yitirmişlik duygusu kişilerde bezginlik, bıkkınlık, çaresizlik, umutsuzluk ve çözümsüzlük hâlini doğurmaktadır. Çökmüş, yılgın bir ruh hâline sahip kişilerde bulunulan ortamı terk edip gitmek ya da intihar kaçınılmaz bir sonudur.

Geçmişe özlem, edebî eserlerde melankoliyi derinleştiren ve karakterlerin içsel acılarını, pişmanlıklarını ve kayıplarını okuyucuya güçlü bir şekilde aktaran bir unsurdur. Mustafa Lutî el-Manfalûtî'nin eserlerinde bu tema, karakterlerin iç dünyalarını ve Mısır toplumunun sosyal ve kültürel dinamiklerini anlamak için önemli bir araçtır. Geçmişe duyulan özlem, edebiyatta melankolinin evrensel bir ifadesi olarak, insan deneyiminin karmaşıklığını ve derinliğini gözler önüne sermektedir.

SONUÇ

Mustafa Lutî el-Manfalûtî, Mısır edebiyatında kendi döneminde ve sonraki dönemlerde birçok yazara esin kaynağı olmuş önemli bir edebiyatçıdır. Romantik ekolün etkisi altında kalmış olan el-Manfalûtî'nin *el-'Abarât (Göz yaşları)* adlı eserinde yer alan *el-Yetîm* adlı hikâyesi, modern dönem kısa

hikâyeciliğinin başarılı örneklerinden biridir. Bu hikâye, 19. yüzyılın başlarında Mısır toplumunun sosyal ve kültürel dinamiklerini ele almasıyla dikkat çekmektedir. Hüznün, yalnızlığın ve hayal kırıklığının anlatım biçimi olarak melankoli, Mısır'da oluşan yeni insan tipini en iyi ifade eden bir kavramdır. Edebî eserlerde fertlerin içinde buldukları melankolik hal, yazarlar tarafından sıkça ele alınan bir konudur.

Edebiyatta sıklıkla kullanılan bu sembol, karakterin içsel yolculuğunu, mücadelesini veya toplumla olan ilişkisini derinlemesine anlamak için önemli bir araçtır. el-Manfalûtî, asrın hastalığı olarak kabul edilen melankolinin izlerini barındıran pek çok eser kaleme alarak bireyin kederli hâlini ve toplumsal bazı problemleri göz önüne sermektedir. Onun hikâyelerinde kahramanlar mutlu olma fırsatını yakalayamamış, kederli ve acı çeken kişilerdir. Bu tema, acıyı bir tür duygusal veya fiziksel özgürlük, kendini keşfetme veya ahlaki bir derinlik kaynağı olarak gören karakterleri ve onların yaşamlarını merkezine almaktadır. *el-Yetîm* hikâyesinde “yetim” kelimesi, kimsesizlik, korunmasızlık, yalnızlık ve adaletsizlik gibi temaları sembolize etmek için kullanılmıştır.

Bu hikâyede, melankolinin bireyin zaman ve mekân algısını nasıl derinden etkilediği ele alınmaktadır. Melankoliye kapılan genç, dış dünyadan soyutlanmış ve duygusal olarak körleşmiştir. Bu durum, gencin mevcut an içerisinde sıkışıp kalmasına ve zamanın akışını algılayamamasına yol açmaktadır. Gencin, geçmişin etkisi altında kalarak geleceği hayal etme veya planlama yetisini kaybettiği ve bu nedenle mutsuz ve umutsuz bir hâle geldiği açıkça görülmektedir. Melankoli, bu yönüyle gencin yaşamını ve psikolojik durumunu derinden etkileyerek, geleceğe dair umut ve beklentilerinin yok olmasına neden olmaktadır.

el-Manfalûtî, mutluluk ve mutsuzluğu aynı hikâyede başarılı bir şekilde ele alarak insanın tekdüze bir hayat sürmediğini, bazı dönemlerde mutlu, bazı dönemlerde de mutsuz olabileceğini okura göstermektedir. Genç, anne ve babasını kaybettiğinde zor bir dönem geçirmiş, ancak amcasının evinde hüznün yerini huzura bırakmıştır. Amcasının vefatıyla hayatında zorlu günlerin başlaması, hayatın içinde hem mutluluk hem de sıkıntı olduğunu göstermektedir. Melankolik bir hikâyede mutlu ve mutsuz anlar, duygusal çeşitliliği ve karakterlerin içsel çatışmalarını zenginleştiren önemli unsurlardır. Bu tür hikâyeler genellikle içsel hüznün, kayıp veya yalnızlık gibi melankolik temaları işlerken, aynı zamanda karakterlerin yaşadığı bazı mutlu anları da vurgulamaktadır. Bu denge, hikayenin duygusal derinliğini artırarak okuyucu-

cunun empati kurmasını ve karakterlerin iç dünyasını daha iyi anlamasını sağlamaktadır.

Melankolik hikâyelerde mutlu ve mutsuz anların dengeli bir şekilde sunulması, hikâyenin inandırıcılığını artırır ve okuyucunun hikâyeye daha derinden bağlanmasını sağlamaktadır. Bu denge, karakterlerin duygusal zenginliğini ve karmaşıklığını ortaya koyarak, insan doğasının derinliklerine ışık tutmaktadır. Okuyucu, karakterlerin yaşadığı mutlu ve mutsuz anlar arasında gidip gelirken, onların duygusal yolculuklarını ve içsel dönüşümlerini takip etme şansı bulabilmektedir.

Edebiyatçılar, geçmişten bugüne anne ve babasını kaybetmiş, himayeye muhtaç çocukların durumunu eserlerinde ele almışlardır. *el-Yetîm* adlı hikâyede anne ve babasını kaybetmiş yeğenini himayesi altına alan bir amcanın ona şefkatle muamele ettiği açıkça görülmektedir. Arap edebiyatında da yetim sembolü, yardıma ve desteğe ihtiyacı olan anne ve babasız kalmış çocuklara karşı toplumsal vazifeleri hatırlatmak için kullanılmıştır.

Genç, hayatında büyük kayıplar yaşamasına rağmen, hiçbir zaman intiharı düşünmemiştir. Hayatının zorluklarıyla başa çıkarken sabır ve dua ile Allah'ın canını alacağı anı bekler. Bu, onun inancını ve kader anlayışını yansıtmaktadır. Manfalûtî'nin eserlerinde Batılı yazarların aksine intihara yer vermemesinin temel nedeni, İslamî değerleri ön planda tutmasıdır. Bu, yazarın İslamî değerleri ne kadar derinlemesine benimsediğini ve bu değerleri okuyucularına aktarma isteğini ortaya koymaktadır.

Yazarın ele aldığı toplumsal konulardan biri de doktorların para tutkusu temasıdır. Doktorların para tutkuları, hastalara karşı tavırlarını, tıbbî kararlarını ve meslekî değerlerini şekillendiren önemli bir faktördür. Yazdıkları ilaçlarla eczacıları zengin etme çabaları da hikâyede eleştirilen toplumsal sorunlardan biridir.

Melankolik bir unsur olarak hikâyede yer alan mezar, gencin kederli hayattan kurtulup huzura ereceğine inandığı mekânlardan biridir. Ona göre, sevgiliye kavuşup sonsuza dek mutlu ve huzurlu kalacağı güvenli bir sığınaktır. Yazar, amcakızına aşk teması ile aşkın zorlukları, toplumsal baskılar, aile bağları gibi konuları ele almaktadır. Arap toplumunda yaygın olan bu durumu ele alarak toplumsal bazı olguları okura göstermektedir. Manfalûtî de dünyada kavuşamayan sevgililerin ölümden sonra bir araya gelmelerine ve aşkın gücüne vurgu yapmaktadır.

Kaynakça

- Allen, R. (1982). *The Arabic Novel a Historical and Critical Introduction*, New York: Syracuse University Press.
- Cibrîl, M. (1992). *Kıra'atun fi'l-Mukevvinati's-Sekafiyye li Necîb Mahfûz*. Kahire: 'Ale-mu'l-Kitab.
- Çetişli, İ. (2017). *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çotuksöken, B. (1992). *Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Direkler, E. (2018). *Modern Arap Şiirinde Dîvan Ekolü'nün Yeri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Eliçak, M. (2010). "Fuzûlî'nin Sıhhat u Maraz'ında Ahlât-ı Erba'anın İşlenişi ve Bir Tıp Eseri Terceme-i Hulâsa-i Tıb ile Mukayesesi" *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* Sayı,27,131- 147.
- el-Fahûrî, Hanna. (1986). *el-Cami' fi Târîhil-Edebi 'l- Arabî*. Beyrut: Dâru'l-Cîl.
- Freud, S. (2006). *Mourning and Melancholia*, London: Penguin Books.
- Hugo, V. (2001). *Cromwell*. Amsterdam: Fredonia Books.
- İbn-i Sîna. (2007). "Melankolinin Teşhisi ve Tedavisi", çev. Sait Aykut, *Cogito*, Sayı 51, İstanbul: YKY.
- Karakuş, A. (2009). "Modern Türk Şiirinde Hüzün ve Melâl", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Kefeli, E. (2017). *Batı Edebiyatında Akımlar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kettânî, A. (1993). *el-Mufîd fi Terâcim i 'ş-Şu'ara' ve 'l-Udebâ ve 'l- Mufekkirîn*, Bağdad: Dâru's-Sekâfe.
- Manfalûtî, M. L. (2013). *el-'Abarât*. Kahire: Hindawi Yayınları.
- Nutku, Ö. (1983). *Dram Sanatı*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Pala, İ. (2018). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Perin, C. (1942). *Fransız Romantizmi*. Ankara: DTCF Yayınları.
- Prigent, H. (2009). *Melankoli-Bunalımın Başkalaşimleri*. Çev.Orkun Türkay. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Teber, S. (2009). *Melankoli "Normal Bir Anormali*. 4. baskı: İstanbul: Say Yayınları.
- Tosun, N. (2008). "Melankoli ve Melodramın Sınırları". Ankara: Hece Yayıncılık.
- Uslu, A. (2017). "Nalan Barbarosoğlu'nun Hikâyelerinde Biçim olarak Melankoli", *Akademik Bakış Dergisi, Türk Dünyası, Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü*, S. 60, Kırgızistan.

